

VLIV PROJEKTŮ EKO-ŠKOLA A ZDRAVÁ ŠKOLA NA VÝCHOVU K ODPOVĚDNÉMU VZTAHU ŽÁKŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL K ŽIVOTNÍMU PROSTŘEDÍ

Barbara BAJD, Tina LEŠČANEC

Abstrakt: *Mnoho škol a dalších vzdělávacích institucí ve Slovinsku se začlenily do FEEE (Nadace pro environmentální vzdělávání v Evropě). Více než 600 škol se zařadilo do Ekologického programu a více než 250 škol do programu Zdravá škola. Zároveň jsme také srovnávali povědomí o životním prostředí a odpovědné chování k životnímu prostředí u jejich rodičů, a to z hlediska obou zmíněných projektů. Hodnocení výzkumu ukázalo lepší výsledky u žáků v projektu Eko-škola, jejich velmi dobré povědomí o životním prostředí a v podstatě odpovědné chování vůči životnímu prostředí, zatímco u žáků v projektu zdravých škol byly výsledky jejich ekologického povědomí a odpovědnosti vůči životnímu prostředí o něco horší. Podobné výsledky jsme získali při porovnání odpovědí rodičů, které ukazují, že povědomí o životním prostředí a odpovědné chování k životnímu prostředí je o něco vyšší u těch rodičů, jejichž děti se účastní ekologických projektů.*

Klíčová slova: *ekologie, projekt Eko-škola, projekt Zdravá škola, povědomí o životním prostředí, odpovědné chování k životnímu prostředí, ekologická výchova, udržitelný rozvoj*

Úvod

Environmentální vzdělávání je jedním z klíčových témat v dnešních školách. Někteří chápou environmentální vzdělávání jako předmět pouze o ochraně a zachování přirozeného životního prostředí. Ostatní chápou environmentální vzdělávání jako předmět zabývající se ochranou životního prostředí a odstraňováním odpadů a znečišťováním ovzduší přirozeného životního prostředí. Dalším faktem je, že dítě potřebuje co nejvíce informací a mělo by znát údaje, které zdůrazňují vzrůstající ekologickou hrozbu z větší míry uměle vytvořeného životního prostředí pro životní prostředí přirozené. Slovinské národní kurikulum začlenilo do výuky kapitulu o environmentální výchově. Tato výchova má být vyučována takovým způsobem, aby děti nabyly znalosti o svém životním prostředí v souvislostech a srozumitelným

způsobem a aby jim byla poskytnuta možnost, blíže se seznámit s tímto předmětem různými způsoby zahrnující různé metody a způsoby myšlení tak, aby děti došli k různým závěrům. Je důležité si uvědomit, že environmentální otázka by neměla být vyučována odděleně, naopak by měla být probírána v kontextu s přírodními, sociálními a ekonomickými souvislostmi a politika, ať už lokální, národní či mezinárodní. (Pavšer, 2004)

V roce 1996 se Slovinsko stalo členem evropského projektu Eko-škola, který má podporu FEEE (Nadace pro environmentální vzdělávání v Evropě), jejímž cílem je propagovat environmentální vzdělávání a povědomí o životním prostředí. Projekt Eko-škola a jeho program nabízí široký výběr praktických přístupů k tématu životního prostředí a podporuje rozšíření povědomí o životním prostředí u dětí, ať už ve škole či mimo školu.

V podstatě tento projekt poskytuje učitelům a žákům možnost využívat svých znalostí o životním prostředí v každodenním kontextu. (Maatko, 2006)

Od založení projektu Eko-škola (1996) do letošního roku se registrovalo 628 škol (což zahrnuje mateřské školky, základní a střední školy) ve Slovinsku. Projektu se účastní nejen žáci a učitelé, ale také odborníci, rodiče a místní pracovníci, takže souvislosti a vlivy školy přesahují své okolí do jejich místní společnosti.

Od roku 1993 se Slovinsko stalo členem Evropské sítě Zdravých škol a do roku 2011 se začlenilo do tohoto projektu 268 škol. Tyto školy kladou důraz na podporu zdraví v různých oblastech (fyzické, duševní, sociální a životního prostředí). Podobně jako v případě prvního projektu také jsou zapojeny instituce a osobnosti mimo školu. Žáci v projektu Zdravá škola získají znalosti o zdravém způsobu života v čistém a zdravém životním prostředí a vedou diskuzi nad problémy s touto oblastí spojené.

V našem výzkumu jsme porovnávali povědomí o životním prostředí a postoje k odpovědnému chování k životnímu prostředí u devítiletých a desetiletých žáků z projektu Eko-škola a účastníků projektu Zdravá škola. Konkrétně jsme chtěli zjistit, zda existují rozdíly ve znalostech a představách žáků z projektu Eko-škola, jehož obsah zahrnuje z největší části environmentální vzdělávání, a žáků v projektu Zdravá škola. Také jsme porovnávaly povědomí o životním prostředí a odpovědné chování k životnímu prostředí rodičů zapojených do projektu Eko-škola a projektu Zdravá škola, avšak jak je níže uvedeno, tyto výsledky nejsou obsaženy v tomto příspěvku.

Metodologie:

Do výzkumu bylo zařazeno 53 dětí navštěvujících školy zapojené do projektu Eko-škola a 54 dětí ze škol participujících na projektu Zdravá škola. V obou skupinách byly děti ve věku devíti a desíti let. Každý z žáků obdržel anonymní dotazník s 13 otázkami, většina z nich byla uzavřená. Žáci měli ve škole zodpovědět dotazník v průběhu 15 minut. Dotazník určený rodičům obsahoval podobné otázky jako v případě dotazníku pro děti. Rodiče vyplňovali dotazník doma o několik dní později. Dotazník obsahoval následující otázky:

1. Myslíš si, že znáš dobře projekt Eko-škola (Zdravá škola) *Nevím, moc ne, dobře velmi dobře*

2. Myslíš si, že Tvoje škola podniká dostatečné kroky pro utváření Tvého povědomí o životním prostředí a také případně Tvých rodičů? *Málo, dostatečně, mnoho, velmi mnoho*
3. Myslíš si, že kdyby ses neúčastnil projektu Eko-škola (Zdravá škola) Tvé povědomí o životním prostředí by bylo menší? *Ano, ne, nevím*
4. Pokus se vyjádřit Tvé povědomí o životním prostředí. *Minimální, střední, vysoké, velmi vysoké*
5. Pokus se vyjádřit povědomí o životním prostředí u Tvých rodičů. *Minimální, střední, vysoké, velmi vysoké*
6. Jak se nazývá prostor pro třídění odpadu?
7. Když třídíme odpad, musíme jej pečlivě ukládat do kontejnerů příslušné barvy. Co dáváme do *červeného, zeleného, žlutého, hnědého*?
8. Myslíš si, že když změníš své návyky, můžeš přispět ke zlepšení životního prostředí? *Ano, ne.*
9. Do jaké míry si myslíš, že se lidé starají o životní prostředí? *Velmi špatně, špatně, dobře, velmi dobře.*
10. Do jaké míry Tě následující faktory ovlivnily v povědomí o životním prostředí? *Škola, rodiče, prarodiče, přátelé, knihy, časopisy, internet.*
11. Třídíte doma odpad? *Ano, ne*
12. Do které z následujících aktivit zabývajících se recyklací se zapojuješ? *Sběr starého papíru, sběr plastových zátek, sběr elektronického vybavené (monitory, mobilní telefony), sběr nebezpečného odpadu (baterie,...), sběr odpadků v prostředí*
13. Do jaké míry souhlasíš s následujícími tvrzeními:
  - *Když vidím odpadky v okolí školy, hodím je do odpadkového koše.*
  - *Domá šetřím elektrickou energii a vypínám přístroje, které zrovna nepotřebuji, zhasínám světlo při dostatečném denním světle.*
  - *Když si čistím zuby, vypnu vodu.*
  - *Když jdu nakupovat, vezmu si textilní tašku, nepoužiji plastovou tašku, kterou nabízí v obchodě.*

Výsledky

Odpovědi na každou otázku byly shromážděny, rozděleny do dvou a více kategorií a převedeny do grafů a tabulek. Výsledky ukazují zajímavé rozdíly v odpovědích mezi dětmi zapojenými do projektu Eko-škola a mezi dětmi zapojenými do projektu Zdravá škola.

V odpovědích na otázku: „Myslíš si, že znáš dobře projekt Eko-škola/Zdravá škola?“ 60 % dětí z projektu Eko-škola odpovědělo, že projekt zná velmi dobře, zatímco pouze 16 % dětí z projektu Zdravá škola označilo stejnou odpověď.

V odpovědi na otázku: „Myslíš si, že Tvoje škola podniká dostatečné kroky pro utváření Tvého povědomí o životním prostředí a také případně Tvých rodičů?“ jsme obdrželi různé různé odpovědi. Je avšak zřejmé, že děti pracující na projektu Eko-škola mají pozitivnější názor o její efektivitě: 62 % žáků z Eko-škol si myslí, že jejich škola účinně utváří povědomí o životním prostředí, zatímco pouze 57 % dětí ze škol zapoje-

ných do projektu Zdravá škola si myslí, že škola dělá dostatečné (ne příliš dostatečné) kroky pro utváření povědomí o životním prostředí.

Získali jsme zajímavé odpovědi k otázce: „Myslíš si, že kdyby ses neúčastnil projektu Eko-škola (Zdravá škola), Tvé povědomí o životním prostředí by bylo menší?“ 60 % žáků z Eko-škol odpovědělo, že neví, zatímco 48 % žáků z projektů Zdravá škola si myslí, že jejich povědomí o životním prostředí by bylo stejné, i kdyby se jejich škola nezapojila do projektu Zdravá škola.

Na otázku, jaké je Tvé povědomí o životním prostředí, odpověděla polovina žáků z obou dvou projektů, že jejich povědomí o životním prostředí je „vysoké“, a polovina žáků z projektu Eko-škola označilo své povědomí o životním prostředí jako „velmi vysoké“, zatímco stejnou odpověď si vybralo jen 24 % žáků za Zdravých škol.

Srovnání odpovědi žáků týkajících se jejich povědomí o životním prostředí:

Žáci z Eko-škol projeví lepší znalosti při určování místa pro tříděný odpad, 60 % jich odpovědělo správně, ze Zdravých škol odpovědělo správně 22 % žáků. Podobně dopadly výsledky, odpovědi na otázku týkající se barevného rozlišení kontejnerů určených na tříděný odpad (53 % v porovnání ke 43 % ze Zdravé školy). Většina (více než 90 %) žáků z obou školních projektů si uvědomuje, že změnou vlastních návyků mohou přispět ke zlepšení životního prostředí.

Získali jsme různé odpovědi na otázku, jak se lidé starají o životní prostředí. Žáci ze Zdravé školy byli kritičtější, 39 % z nich si myslí, že lidé nevěnují dostatečnou péči životnímu prostředí, zatímco pouze 24 % žáků z Eko-škol vyjádřilo stejný názor.

Obě dvě skupiny žáků odpověděly prakticky stejně na dotaz týkající se ovlivňujících faktorů na jejich povědomí o životním prostředí. V obou skupinách se ocitly na prvním místě škola a rodina, následovali přátelé, potom knihy. Internetové zdroje měly nejmenší vliv na obě skupiny.

Výsledky ukazují, že žáci z Eko-škol byli výrazně aktivnější v různých činnostech souvisejících s životním prostředím, jako je úklid v okolí školy, sběr použitých baterií, plastových vršků než žáci ze Zdravé školy. Nicméně nejvýznamnější důvod pro tyto výsledky je, že školy zapojené do projektu Zdravá škola nepřipravily sběr tříděného odpadu, jako jsou baterie, plastové vršky. Děti se největší měrou zapojily do sběru starého papíru (64 % a 41 % v tomto pořadí).

Více než 90 % dětí z obou skupin odpovědělo pozitivně na dotaz: „Třídíte doma odpad?“

Z odpovědi dětí z Eko-škol je evidentní, že jsou si více vědomi důležitosti zachování čistého a neznečištěného životního prostředí než v případě dětí z projektu Zdravá škola. 64 % dětí z Eko-škol vždy dává odpadky do odpadkového koše, zatímco pouze 24 % dětí takto činí na školách s projektem Zdravá škola. Navíc děti z Eko-škol v mnohem větší míře

Děti z Eko-škol jsou obecně pečlivější ve vypínání elektrických přístrojů v porovnání s dětmi ze Zdravé školy (56 % a 33 % v tomto pořadí). Nicméně zatímco vzhledem k hlavním dvěma zdrojům plýtvání energie, byly rozdíly stále zřejmé, v tomto případě nejsou tak značné: děti z obou projektů jsou si vědomy nutnosti vypínat světlo během dne (90 % a 77 %), a dále nenechávat téci vodu, když si čistí zuby (90 % a 81 %). Co se týká recyklace, 51 % dětí z Eko-škol používají textilní tašku, zatímco stejně činí jen 33 % dětí ze Zdravých škol.

Diskuze a závěr

Naše zkoumání ukázalo, že děti zapojené do projektu Eko-škola mají vyšší povědomí o životním prostředí než jejich vrstevníci ve školách s projektem Zdravá škola. Například žáci Eko-škol byli úspěšnější při pojmenování místa určeného na třídění recyklovatelného odpadu. Stejní žáci měli lepší znalosti o barevném rozlišení kontejnerů na tříděný odpad. Nicméně je zajímavé, že žáci z projektu Zdravá škola byli kritičtější než žáci z druhého zmiňovaného projektu, alespoň co se týká nedostatečného zájmu občanů o životní prostředí.

Žáci z Eko-škol byli více aktivní v různých činnostech souvisejících s životním prostředím, jako je úklid v okolí školy, sběr starých baterií a plastových vršků určených k recyklaci. Jako největší rozdíl mezi školami zapojenými do obou projektů vyplývá ten fakt, že na rozdíl od Eko-škol Zdravá škola nemá ve svém programu otázku životního prostředí, a recyklace začleněny do svého programu.

Ve svých odpovědích žáci z Eko-škol prokazovali lepší informovanost v porovnání s žáky z projektu Zdravá škola.

Z toho důvodu usuzujeme, že zapojování škol do projektu Eko-škola má větší dopad na žáky v utváření povědomí o životním prostředí a odpovědného chování žáků k životnímu prostředí než účast v projektu Zdravá škola Eko-škola. Žáci si jsou více vědomi nutnosti udržovat neznečištěné okolí, šetřit elektrické a vodní zdroje a jsou si vědomi nutnosti úsporně hospodařit s energií a zdroji všeobecně.

Náš výzkum také prokázal, že kromě škol, ovlivňující děti, také rodiče pozitivně a jsou jim příkladem v otázce, jak se starat o životní prostředí. Vliv ovšem nepředstavuje jedinou cestu: na druhou stranu projekt také ovlivňuje rodiče a zvyšuje jejich povědomí o životním prostředí, protože žáci přinášají domů nové informace, které získali ve škole, a také se vzdělávají prostřednictvím činností v rámci projektu.

V přehledu nejvýraznějších rozdílů v odpovědích mezi dvěma skupinami dětských respondentů bylo spíše překvapující, že většina z obou skupin odpověděla, že doma třídí odpad určený k recyklaci. Nicméně třídění odpadu a recyklace nesouvisí pouze s povědomím o životním prostředí, ale vyžaduje organizaci zajištění místními úřady. V některých slovinských městech je stále nedostatek kontejnerů určených na třídění odpadu. I když jsou si občané vědomi důležitosti a výhod třídění, nemohou tak činit, pokud nejsou tyto speciální kontejnery k dispozici. Ve Slovinsku se musí ještě mnohé učinit, abychom se stali „společností podporující recyklaci“ (Žunec, 2011) Například Slovinsko produkuje více než 80 % odpadu, zatímco evropský průměr činí 40 %. Zatímco je povzbudivé, že procento recyklovaného odpadu roste v posledních letech, je zde stále prostor pro vylepšování. Není pochyb, že v budoucnosti Slovinsko bude muset snížit množství odpadu a zlepšit kvalitu životního prostředí. Pozornost bude směřovat k rozvoji kvalitně naplánovaných projektů o ochraně. Jako součást této strategie by se měly školy více zaměřit na vzdělávání v oblasti problematiky životního prostředí a věnovat se důležitosti udržitelnosti činnosti. Jedním z kroků, jak dosáhnout tohoto, cíle je určitě začleňovat školy do projektů s ekologickou tematikou, jako je například projekt Eko-škola. Výzkum prokázal zvyšující se povědomí žáků o životním prostředí u žáků a také jejich rodičů.

Literatura

- MAATKO, A. *V Sloveniji je ekošola kot način življenja*. Okoljska vzgoja v šoli 8 (2), 2006. 52-53.
- MARENTIČ POŽARNIK, B. *Izobraževanje o okolju za okolje prihodnosti*. Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije, 2000.
- PAVŠER, N. *Okoljska vzgoja v nacionalnem programu varstva okolja*, Okoljska vzgoja v šoli, 6, 2004. (2), 2-7.
- Žunec[acquired,2011] <http://web.vecer.com/potrali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2011>

THE INFLUENCE OF THE ECO-SCHOOL AND HEALTHY SCHOOL PROJECTS ON ENVIRONMENTALLY RESPONSIBLE BEHAVIOUR OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Abstract: More than 600 schools in Slovenia are included in the Eco-school programme and more than 250 schools in the Healthy School programme. In our investigation we compared ecological awareness and environmental responsibility among 9-10 years old pupils involved in the Eco-School project with those of pupils who are not participating in the Eco School project but are involved in the Healthy School project. We also compared the ecological awareness and environmental responsibility of the parents of children involved in the Eco School project with those parents whose pupils are at schools participating in the Healthy School project. Our results show that pupils at schools involved in both projects display moderately good ecological awareness and environmental responsibility, but the results of pupils at schools involved in the Eco-school project were better.

Key words: ecology, Eco-School project, Healthy School project, ecological awareness, environmental responsibility, ecological education, permanent development